

Дарја КЕРЕЦ

СЛОВЕНЕЧКОТО МАЛЦИНСТВО ВО ПРЕКУМУРЈЕ

Опис

Статијата ги обработува основните историски, политички и јазични карактеристики на Прекумурците (Словенците на исток од Државата) во времето до приклучувањето на тој дел на словенечката територија кон кралството Југославија. Прекумурјето беше унгарска област, каде што Унагарците, според мислењето на многумина, ја искоренија словенската свест кај наслението покрај Мура. Од јазичната гледна точка, прекумурскиот јазик е дијалект кој Прекумурците го зачувале сè до денес.

Резиме

Во статијата авторката накратко ја прикажува историјата на Прекумурците пред и по нивното присоединување со другите Словенци. Во речиси 1300-годишната историја на животот во Прекумурјето, во составот на Унгарското кралство до 1919, кај тамошниот словенски народ, оставил свој печат. Клучни моменти на словенечката историја, како на пример: подем и губење на самостојноста на Карантанија, создавањето на Брижинските споменици, власта на Хабзбурзите, појавата на Трубаревата Катекизма во 1550 г., револуционерната 1848 г. и најпосле создавањето на државата СХС, не допреа Прекумурците. Иако за тие „настани“ знаеле ретки образовани луѓе, сепак, знаеме дека школството во Унгарското кралство било подложено на унгаризација. Таа била поизразена во деценијата пред крајот на Првата светска војна. На тоа посебно укажувале месните словенечки списанија од тоа време. Спорната вендска теорија и денес ги бранува духовите, па така, врз основа на статиите во списанијата можеме на прашањето на „словенството“ на Прекумурците да одговориме потврдно. Според тоа: Прекумурците до нивното соединување со другите Словенци секогаш тврделе дека се Словенци (тоа наменување во минатото од невнимание го надоместувале со спорниот термин Венди), иако мно-

зинството од нив ниту знаеле до каде се протега словенечката етничка територија, ниту пак, прецизно каде се наоѓале Љубљана, Марибор или Трст. На тоа подрачје унгарскиот јазик никогаш добро не се вкоренил, за што зборуваат и многубројните списанија во словенечката историографија, кои скришум ги читале и Прекумурците.

СЛОВЕНЕЧКОТО МАЛЦИНСТВО ВО ПРЕКУМУРЈЕ

Идентитетот на Словенците во односите со Унгарците во минатото и денес

На 15 јануари 1992 Унгарија ја призна Словенија.¹ Тоа признавање не беше признавање на словенечката државотворност, туку повторно го отвори билатералното прашање за малцинствата. Односите меѓу Словенците и Унгарците уште пред осамостојувањето на Словенија беа добри и примерни, како на политички, стопански и културен план. Унгарското малцинство коешто живееше на крајниот исток на Словенија (во Прекумурје), како и словенечкото кое живее во денешното Порабје, во последните седумдесетти години немаа рамноправна положба. Од сите соседни држави на Словенија, Унгарија беше претпоследната која ја призна нејзината самостојност.² Причината за тоа најверојатно е во демократските промени по 1989, кога во новосоздадените европски држави почна пишувањето на новата национална историја. И во Унгарија се појавија различни толкувања на историјата, за што посебна улога има Трианонскиот договор (4 јуни 1920 г.). Согласно со него, Унгарија изгуби две третини од дотогашната територија, но ги доби пограничните територии на реката Раба, населени со Словенци (Порабје). На словенечката територија и беше присоединето Прекумурје. Така, во деведесеттите години на XX век, во јавноста повторно почна да се јавува и терминот Венди, кој е подбивна форма за именување на Словенците кои живеат на територијата на тој дел на (денешна) Словенија, којшто до 1919 година и меѓу светските војни беше под власта на Унгарија. На таквата некоректност јавно предупредуваа словенечките интелектуалци во земјата и во странство и посебно словенечкиот етнолог д-р Вилко Новак, кој со полемичка критика во 1996 г. и одговори на книгата на унгарскиот автор д-р Тибор Зиге под наслов *Од Помурје до Трианон*, во која на повеќе места,

---

¹ Božo Repe, *Viri o demokratizaciji Slovenije* (III del: Osamosvojitve in mednarodno priznanje), VIRI 19, Arhivsko društvo Slovenije, Ljubljana 2004. str. 403.

² Исто таму. Прва тоа го направи Хрватска на 26 јуни 1991, втора Австрија 15 јануари 1992, следуваа Унгарија и како последна Италија (16 јануар 1992).

површно или неточно ја презентира историјата на Прекумурците, која на многу места ја поистоветува со Вендите.³

За полесно разбирање, ќе се запознаеме со основните историски настани. Близу 100 000 Словенци (сметаме на граничниот појас на денешното Порабје), речиси 1300 години живееле на територијата која била дел од Унгарското кралство. По 1919 г. таа територија, со исклучок на окупацијата во 1941, била вклучена во Кралството на СХС, односно Југославија. Исклучок беше граничниот појас на Раба долг 94 км., кој во минатото се нарекувал Словенска Краина и бил вклучен во Железна и во Жалска жупанија.⁴ Во првата половина на VII век настапила Самовата племенска врска против Аварите. Повторно, сега во сојуз со Баварците, Словенците поуспешно настапиле против Аварите за саканото покрстување во VIII век. Што се случувало еден век подоцна, кога се формирала Карантанија во Панонската Рамнина, помалу или повеќе е познато: Аварите ги покорил Карло Велики. Еден век подоцна, Европа (и Карантанија) ја прорешетале подалечните сродници на Аварите, односно Обрите и Унгарите. По поразот во 955 на Лешко Поле, унгарските кнезови со големата помош на Запад навлегле во Панонската Рамнина. Меѓутоа, бидејќи Словените кои останале од другата страна на Мура биле изложени на покрстување уште од VIII век наваму, за населението во Панонската Рамнина (мислиме на подрачјето на словенечкото Прекумурје и Порабје) може да кажеме дека со христијанството и световното владеење се среќавало уште два добри века подоцна со настапувањето на Стефан I. Тука историјата била запечатена.

Словените во Панонската Рамнина, односно нејзиниот краен северен дел (Прекумурје), споменот на своите словенски браќа (подоцнешните Штаерци, Крањци и Корушци) го задржале преку јазикот, говорот и, пред сè, во колективна свест и паметење. Последното се пренесувало од колено на колено, од век во век... Таа свест се зачувала и кај Словенците во Крањска, Штаерска и Корушка. Најнапред, во списанието *Slovenski narod* во втората половина на XIX век се

³ Polemika за тоа прашање предизвика и двојазичното издание: Vilko Novak, *Zgodovina iz spomina. Történelem emlékezetből. Polemika o knjigi Tiborja Zsige Muravidéktől Trianoning, Založba ZRC SAZU, Ljubljana 2004.*

⁴ Во Порабје, официјално, со Словенци се населени девет реони односно села: Gornj Senik (Felsőzölnök) Dolnji Senik (Alsózölnök), Sakalovci (Szakonyfalu), Slovenska ves (Rábátotfalu), Števanovci (Apátistvánfalva), Otkovci (Balászfalu), Andovci (Orfalu) potoa Verica (Premise) i Ritkarovci (Ritkaháza), и спомнатите две долини односно Kétvölgy. Денес во Порабје живеат близу 4000 Словенци. Види: <http://www.uvi.si/eng/minorities/hungary.html>.

појавиле записи за Прекумурците како словенски собраќа и потомци на таткото Коцљ од Панонија. Така, на пример, во 1883 г. („нашите по крв и збор (говор - заб. Д.К.) браќа Словени“), но и во 1883 („прекумурските Словени во одамнешната Панонија“).⁵ Веќе од средината на XVI век па наваму, територијата на денешното Прекумурје почнале да ја загрозуваат Турците. Развојот и управата не ретко биле оспорувани поради верските судири кои во тој период и на други места во Европа го достигнале врвот. Во културниот развој Словенците немаат што да жалат? За свои ги сметаат *Брижински синоеници*, Трубаревитот *Каткекизам* и *Абецедникоџи* (1550) и Далматиновата *Библија* (1548). Прекумурците на својата книга чекале век и половина, кога протестантскиот писател Франц Темлин во 1715 г. ја објавил првата печатена книга со прекумурско наречие: *Mali katechismus... na na slovanszki jezik preloseni*.

На крајот на XV век веќе една половина од жителите на Унгарско кралство се определило за лутеранци или за некои од протестантските струи. Слично се случувало на крајниот запад од Унгарското кралство, во Прекумурје. Во XVI и XVII век доаѓа златната ера на унгарскиот јазик, култура и уметност. Ни се случува своевиден парадокс. Прекумурците во тој период, поточно XVII или поточно XVIII век, исто така, ги дадоа првите успеси на подрачјето на словенсечкиот јазик и подем на прекумурското дијалектно писмо. Аугсбуршкиот верски мир најмногу и најдоследно бил испочитуван во Унагарија. Во Крањската и Штаерската област барањата на пониското племство и месното население кај владетелите на XVII и XVIII век наидуваа на глум одзив поради што одредбите од 1555 г. во целост си ги презедоа за свои.

Прекумурците имаа историска можност политички да им се приближат на Словенците на Крањска, Штаерска и Корушка во 1867 г. Со спогодба добија заеднички цар. Уше во 1897 г. во Прекумурје се зборувало: „*Да, Словенци сме и осџануваме верни на светијата Црква, на словенечкиот народ и на својот крал Франц - Јозеф!*“⁶ Наклонетоста на Прекумурците кон Словенците одавде Мура, веројатно најдоследно, може да се следи во месните крањски и штаерски списанија во годините пред избувнувањето на Првата светска војна. Така, читателите на периодичниот *Domoljub* порачуваат: „*Ние Прекумурциџи од вас Крањциџи научивме многу добри нешџи. Вие сакаџи џрес-вџи цар и истиџи да биде и наш цар. Истиџи, искрено, џо сакаме и*

⁵ Darja Kerec, Sobota na prelomu 19 i 20 stoletja (v: Borec. Revija za zgodovino, antropologijo in kniževnost, št. 617-620, Ljubljana 2004), str. 91.

⁶ *Slovenski gospodar*, 9 септембар 1897, бр. 37, с. 335.

ние. Вие Крањциите сѐте верни и сѐтабилни австриски државјани; ние, вашите соседи сакаме да бидеме исто така сѐтабилни и верни унгарски државјани. Мил ни е мајчиниот јазик, го сакаме и нам ни е многу драго; и ние Прекумурциите го сакаме тој мајчин јазик...⁷

Да се задржиме уште на нешто што на примерот на Прекумурците во XIX век најдобро ја покажува нивната националната свест. На таквата свест во прилозите најчесто укажувал Божидар Раич во прилозите објавувани во списанијата во 1884 г. Тој, гласот на Прекумурците го пренел во списанието *Slovan*: „Словенциите уште не научија како ние се наменуваме. Обично, нè праваат унгарски Словенци, Словенци во Унгарско, или пак не праваат дека сме Прекумурци. Ние така не се нарекуваме, бидејќи секој од нас ќе каже јас сум Словенец, ние сме Словенци...“⁸

По воведувањето на дуализмот, климата за воспоставување на праведни односи меѓу малцинствата од една страна, и владејачкото унгарско мнозинство од другата страна на границата со Унгарија не беше поволна. Кон крајот на XIX век Унгарците почнаа интензивна акција за денационализација која имаше и законска основа. Од 1879 влегол во сила закон за задолжително учење на унгарскиот јазик во неунгарските училишта.⁹ Во административниот центар на Прекумурје, во Соброта (денес Мурска Соброта) на 28 октомври 1897 г. било основано Унгарско просветно друштво за Прекумурје (ВМКЕ)¹⁰, кое ја ширело унгарската писменост, основало народни читални, училишта и градинки. Најизразена унгаризација се забележувала во унгаризацијата на имињата и преку содржината на месното соботско списание *Мурска Соботија и околицата* (*Muraszombat és vidéke*),¹¹ кое било непосреден извор за поунгарчување на сите Словенци (исто и Хрвати) во Прекумурјето. И покрај воведувањето на таквите мерки на подрачјето на образованието, словенечкиот дијалектен говор не исчезнал. Напротив, сè до 1919, кога Прекумурје било ослободено, било темел на националната свест

⁷ *Domoljubn*, 2 јануари 1913, бр. 1, с. 12.

⁸ Дописка на Божидар Раич, *Slovan* 1884, бр. 1, стр. 6. Слично Божидар Раич ќе се заеме за Прекумурците во *Dravsko Središče* 25 септември 1881: „Прекумурциите се зелената сврзница на словенската линија и по својот јазик, словство, припаѓаат кон нас, Словенциите, кон јаковината Словенија.“ (*Slovenski narod*, 18 ноември 1881, бр. 263).

⁹ Miroslav Kokolj-Bela Horvat, *Prekumursko šolstvo*, Murska Sobota 1977, стр. 214.

¹⁰ *Vendvidéki Magyar Közművelődési Egyesület*. ВМКЕ- било под патронство на слично друштво во Szombathel, основано во 1820 г. (Miroslav Kokolj - Bela Horvat, *Prekumursko šolstvo*, Murska Sobota, 1977, стр. 232.

¹¹ На 25 декември 1884 г. излегол првиот број од тој неделник. До 1889 г. излегувал како двојазичник, а подоцна (до 1919) само на унгарски јазик.

иако Унгарците секогаш го тврделе спротивното: 1) дека јазикот што го зборуваат Словенците во Прекумурје е вендски¹² јазик. 2) тој јазик е поблизок на словенечкиот, но поради богатството на вокали во говорот укажува на тоа дека се оди кон „словенецизирање“ на унгарскиот јазик. 3) поправо поради таа теорија, Прекумурците во школскиот систем и во официјаланата администрација, биле именувани, односно запишувани како Венди (Унгарците до 1919 година и за време на окупацијата во Втората светска војна ги именувале како Венди). Унгарците за вистински Словенци, кои тие ги именувале како Слави, ги сметале сите оние што живееле надвор од Прекумурје, во австрискиот дел на монархијата.¹³ Збрка во наменувањето на неунгарските народи очигледно отсликува содржината на словенечкиот пропаганден леток од почетокот на 1919 г.: „Вогрите (Унгарци - заб. Д.К.) нам ни додадоа и други имиња за да не се препознаваме веќе како браќа: на Полјакот му додадоа ленгуел, на Словакот тот¹⁴, на Србинот рац, а на Словенецот виндиш...“¹⁵

Јазикот ја дефинира нацијата. Така било и во примерот на Словенците во унгарскиот дел од монархијата. Читателите на словенечката литература во Прекумурјето беа ретки, па уште и прикриени. Така, во првата половина на XIX век во Блеивеисовиот весник *Novice* еден прекумурски дијалект, применува жупникот на Горни Сеник, Јожеф Кошица. Иако не смееле да објавуваат словенечки текстови тие, исто така, им биле достапни на Прекумурците. Месечникот *Prijatelj* излегувал меѓу годините 1876 и 1878-79 г. Меѓу печатот со верска содржина е широкиот круг читатели кои го добивале тој католички неделник, односно месечник. Во 1904 г. д-р Франц Иваноцу го уредувал *Najszvetejsega szrca Jezusovega veliki Kalendar za Lűdsztvo*, понатаму месечникот *Nevtepeno Poprijeta Devica Marija Zmozсна Vogrszka* (односно *Mariin list*),

---

¹² Според таа унгарска теорија Словенците во Прекумурјето биле од вендско потекло, дека се остатоци од Келтите. Словенечкиот дел од Унгарија го наменуваат и го запишувале како *Vendvidék*.

¹³ *Ermő Szász* во одговорот на статијата на Вилко Новак од 5 јули 1942 во научниот неделник *Élet* (*Muraszombat és vidéke*, 10. julij 1942).

¹⁴ Тоа име и денес често се употребува и за Словенците, односно Прекумурците. Унгарските историчари сметаат дека тоа именување (тот - множина тоток) произлегува од зборот *theod*. Унгарците најмногу би го користеле изворното германско наменување за населението во 900 година, но потоа, од словенските јазици него го презеле во нивниот правен поредок да го одбележат словенското население. Така со зборот *theod* прво ги споменала Германците (*Herwig Wolfram, Manjšine - spomini na začetke Evrope*, str. 264. *Zgodovinski časopis*, št. 3-4, Ljubljana 2004).

¹⁵ *Miroslav Kokolje, Prekmurje v prevratnih letih 1918-1919* (v. *Revolucionarno vrenje v Pomurju v letih 1918-1920, Zbornik rasprav, Murska Sobota 1981*). str. 118.

што го уредувал Јожеф Клекл и неделникот *Novine za vogrske Slovence*, што излегол 1913 г. исто така со негов поттик.

Интересно е што од присоединувањето на Прекумурје кон Кралството СХС, односно Југослваија, Унгарците почнале Словенците да ги наменуваат како „Југословени“, од кои посебно ги разликуваа Србите, кон кои беа недоверливи...¹⁶ По Првата светска војна реалната ситуација беше таква што и во новата татковина Југославија статусот на жител преку Мура не бил идеален, или поточно хаотичен. Тоа се покажувало во меѓусебните односи. Кон Словенците од Штаерска и Словенците од Крањска, Унгарците имале поголема доверба отколку кон Прекумурците. Но, и покрај тоа, и двете поради истиот јазичен идентитет, ги поврзувале и некои заеднички точки: турските навлегувања, Матија Корвин, односно кралот Матјаж, протестантските писатели (и на едните и на другите им дадоа знаменити литературни дела), понатаму кралот на Хуните Атила (434-453), кој придонесол за поголемиод дел на Европа. Од практична гледна точка, Прекумурјето во очите на другите Словенци било сметано како подрачје подложно на клишевски приспособувања како што се: унгаризирање, потоа унгаризирање на унгарските Евреи, односно унгризирање воопшто, но со повеќе верски порофили (католици: Словенци и Унгарци, евангелисти: Унгарци и Словенци, калвинци: Унгарци, израелити: Унгарци и Германци).

Прекумурјето, поради изразената отвореност на поднебјето и поради ниските зимски температури, почесто било наменувано како „Словенски Сибир“. Причината за тоа била слабата сообраќајна поврзаност и илјадагодишната политичка одделеност која ја предизвикувала природна поделеност од реката Мура. „Сибирската“ сличност на Прекумурјето постои и со таа што било третирано како казнена колонија. Таму, по налог на југословенската влада биле испраќани оние што се огрешиле спрема власта, нешто слично како што биле испраќани луѓето за време во руски Сибир. Погрешно познавање на географските (и климатски) карактеристики на рамнината, довело до погрешното мислење дека Прекумурјето е студена, запоставена и недостапна покраина.¹⁷

Непознавањето било од двете страни. Во 1918 и во 1919 г. мнозинството од Прекумурците првпат слушнале дека постојат „некои“ Југо-

¹⁶ *Slovenski narod*, 30 мај 1920, бр. 121, с. 4.

¹⁷ Учителката заминала на прва служба во Прекумурје! Се прашувала дали за сите е такво правилото? Некогашниот словенски сибир за казнување на престапниците, земја на трауми, може лесно да те ослепи... (Miško Kranjec, *Rapsodija nepoznane zemlje*, Sodobnost 1934).

словени. До излегувањето на словенечките листови, текст со словенски зборови им бил достапен исклучиво на верските лица. Во правата половина на XIX век Блеивеисовата *Novice* го користеле единствениот прекумурски дијалект. Со тој дијалект се служел жупникот на Горен Сеник, Јожеф Кошица. Решавачка улога за зачувувањето на словенечкиот говор крај Мура, сè до 1919 година, може да им се припише на Мохоровите книги и на многубројните донаторски акции. И пошироко во Словенија, поттикнати од домашните жупници, многу луѓе повикувале на собирање книги на словенечки јазик.¹⁸ Од појавувањето на националните барања до почетокот на 1918 г. Словенците на големо собирале прилози за да го помогнат прекумурскиот печат.¹⁹ Така не прекинала желбата за (илегално) собирање на словенечките весници.²⁰ Крањските и штаерските трговци, угостители и слично, упорно ги повикувале родољубите за придобивање на млади приврзаници: „Трговциите и угостителите се главните фактори на унгаризацијата, но се и добри носители на словенечката народна идеја меѓу Словенците. За жал, словенечките трговци, угостители и други бизнисмени меѓу Словенците се бели врани. Трговскиот промет се остварува во унгарските градови каде што се унгаризираат и постоа меѓу роднините дејствуваат како јаничари“²¹ Унгарскиот печат

¹⁸ Еден таков повик имало во 1910 година објавен во *Slovenec* (2 мај 1910, 98/2): „Љубљанчани подарувајте книги во голем број. Ќе биде можно да се добијат толку книги со кои покрај големите библиотеки таму да се направат и две читални. Унгарските Словенци многу се интересираат да учат, но досега немаше кој да се заинтересира за нив. Побрзајте да им помогнете. Книгите за браќата во Унгарија од 12 до 13 часот појладне лично ги прима Јанез Ев. Штјухец, Пред икофија бр. 13, Љубљана“; *Slovenski narod*, 28 мај 1910 бр. 95.

¹⁹ Пред сè, љубљанскиот *Slovenec*, потоа мариборските *Staža* и *Slovenski narod* повикувале на донации: „До 80.000 наши браќа се во смртна опасност. Да им помогнеме!... Да им помогнеме на нашите браќа Прекумурци кои прават мост меѓу Чехо-Словациите и Југословенците... Зашто да им ја подадеме својата браќиска рака на Прекумурците кои се даваат, да ги поопреме со дарови што се собираат во *Slovenec*, *Slovenski narod* и *Straža*“ (*Slovenec*, 25 мај 1918, 246/3)

²⁰ Статијата во *Domoljub* (29 март 1917, 13/149), во однос на претплатата на словенечките весници, и упатува пофалби на Ана Корен од Сподна Бистрица, како пример за вистинска унгарска Словенка. *Domoljub* покрај Мура бил доста раширен. Во дописката од 1913 г. (2 јануар, 1/12) прекумурските претплатници пишуваат: „Така, сите сме од истата вера, од исто срце од исти дух. Нека Домољуб биде нашиот учител, нашиот водач, нашиот гарант. Кога ќе се чита тој весник, се губи незадоволството, љубанчешкото и суровоста; таму, во прекумурските друштва ќе има поголеми веселби, поголема христијанска љубов, поголеми задоволства од работата, учењето и најредокото. Нашите жени и ќерки исто така, со задоволство ги читаат и весници и се учат да бидат добри мајки и мудри жосици“.

²¹ *Slovenec*, 7 октомври 1911, с. 230/11.

за Прекумурците и нивните национални барања имал однапред оформено сопствено мислење: „На овие страници проговоривме за домољубивото однесување на нашето добро вендско население, посебно за тоа како тие лесно се унгаризира и какви добри резултати кај нас постигнаа водачите на унгаризацијата“²².

Такви беа лошите 100 години наназад, поради што интерпретацијата на словенството во Прекумурје кое се појавува и денес, не може да се оправда ниту со духот на европското поврзување. Историчарите не се занимаваме со дневната политика, туку со историјата. Се обидуваме да ја откриеме, да ја сфатиме и разбереме. Словенците во националното и историското единство ги здружува, пред сè, корушкиот плебисцит, рапалската спогодба и, во наша корист поставената западна граница по Втората светска војна. Најпосле жителите на Прекумурје добија потврда дека им припаѓаат на другите Словенци, прво на 12-ти август 1919 и второ на 25-ти јуни 1991 г. На ова место повторно доаѓаме до сознание дека словенечката историја била долго и полека извртувана од Запад кон Исток, паралелно со политиката на туѓите властодршци. Ништо поинаку не се случувало и во Прекумурјето, освен дека унгарската власт добро се вкоренила таму. Со векови ги асимилирала, но тие знаеле да ги разбијат на својствен начин: со зачувувањето на словенечкиот јазик. Политиката дојде на крајот. Ниту државите, ниту татковините или народот во целина не го почувствувале тоа како оној којшто го почувствувал на сопствената кожа.

²² *Murazszombat és vidéke*, 10 јули 1942 (писателот Ерно Заст податоците за потеклото, јазикот и историјата на „вендското население“ ги црпел од книгата на Шандор Миколе *Минајќиот и сегашниот на Вендскиот полуостров*, потоа од расправата на Бела Балинт *Вендската Украина*. Не треба да се презира и статијата со наслов *Вендската интелегенција и унгаризацијата* од дамнешната 1908 г.: „Доста беше подземно дејствување, кое се прикрива. Унгарците и Вендите рака под рака чекорат преку Нова Европа. Не може да се раскинат врските што ги поврзуваат и меѓу нив ни клин не може да се набие! Ако некој јаде унгарски леб и постоа треба најревностно ги извршува своите должности како унгарски државјанин и да не се одрешува преку индиферентноста на народот. Во Унгарија никогаши не ја ограбуваат својот народ. Унгарците и Вендите со икаквите содржавјани, кои иако се чувствувале словенечки, искажуваат почини и од нив не сакаат да се декларираат како Унгарци. Секому му дојдува да си ги искаже своите животи одредби. Повеќе го почитуваат и оној што одговорно ќе признае дека не се чувствуват Унгарци, отколку лицемерно. Но, ние не би можеле да го толерираме некој кој би јадел унгарскиот леб, а би работел преку унгарските интереси! Вендите и најаму постојат и декларираат унгарска национална припадност. Дваесет и две години можеа да искажуваат дека Венди нема, дека се Словенци или пак дека Вендите постојат и дека тука ќе постојат не може на страната на Унгарците да го зачуваат својот национален идентитет“.